

cultores, simpliciter atque ingenuus rem ipsam litoris tradiderunt. Ex his est Apollinaris, qui legionem ipsam cujus precibus id miraculum perpetratum est, exinde congruo rei vocabulo fulmineam ab imperatore cognominatam esse scribit.

Τούτων ὁ ἄν εἴη καὶ Ἀπολλινάριος ἐξ ἐκτίνου, φήσας οἰκεῖαν τῷ γεγονότι πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφέναι κληθεῖσαν φωνῇ.

non tantum rem tetigit in *Apologet.* cap. 5, et ad *Scapulam*, c. 4, sed etiam fusius in posteriore parte libelli *De oratione*, quam quidem ex codice Ambrosiano sumptam novissimo vertente saeculo primus edidit cl. Muratorius, Vid. cap. cap. 29 ed. Halensis Tertulliani.

(58) Τέθειται μὲν τὸ παράδοξον. Gentiles scriptores qui ejus rei meminerunt, alii quidem, magorum incantationibus pluviam impetratam esse dixerunt; alii vero precibus imp. Marci. Ita Capitolinus in Marco, et Claudianus in 6 consulu Honori. Quinetiam precatationis ipsius verba referunt, quibus usus est Marcus: « Hanc, inquit, dextram ad te. Jupiter, tendo, quæ nullius unquam sanguinem fudit » Themistius in orat. nondum (an. 4639) edita ad imperatorem Theodosium, quæ inscribitur. Τίς ἡ βασιλευσάσα τῶν ἀρετῶν. Ἀντωνίῳ τῷ Ρωμαίων αὐτοκράτορι, ὃ τοῦτο αὐτὸ ἐπώνυμον ὁ Εὐσεβὴς ἦν, τοῦ στρατεύματος ὑπὸ δέξους αὐτῷ πιεζομένου, ἀνισχύων τῷ χειρὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν οὐρανόν. « Ταύτη, ἔφη, τῇ χειρὶ προστρεψάμενη σε καὶ ἰκέτευσα τὸν ζωῆς δότηρα, ἥ ζωὴν οὐκ ἀφαιλόμην » καὶ οὕτω κατέδωκε τὸν Θεόν τῇ εὐχῇ, ὥστε ἐξ αἰθρίας ἦλθον νεφέλαι ὑδροφοροῦσι τοῖς στρατιώταις. Addit Themistius vidisse se pictam in tabula hujus rei imaginem: imperatorem quidem in acie deos precantem; milites vero galeis imbrem excipientes et aquam exultis missam hibentes. VALESIIUS. — Fulmen de celo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluvia impetrata cum siti laborarent. Jul. Capitolinus in *Marco Antonino philosopho*, pag. 32, ed. Paris. Exstat (inquit Ant. Pagius) nummus argenteus in gaza regia inscriptus, M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXXIII. Visitur caput Antonini laureatum. In postica RELIG. AUG. IMP. VI. COSS. III, id est, « Religio Augusti.... » Cernitur Mercurius stans: qui dextra pateram, et sinistra caduceum tenet. Tribunitiam pot. XXVIII currenti anno M. Aurelius iniit. Quare cum Xiphilinus scribat dicere Dionem, Marcum hanc pluviam Mercurio, cujus cultus studiosus erat, attribuisse, is nummus Dionis fidei testis, ut ab Andrea Morellio, viro clarissimo, me audivisse memini. Ant. Pagi ad ann. Christi 174. BEADING. — Cum unam iconem incisam ære cardinalis Baronius in *Annalibus* ad ann. 176, Casaliusque, *De urbe*, etc., exhibeant, in qua hæc sitis columna Antonini insculpta partim ostenditur; aliamque præterea effigiem Havercampus in ed. sua *Apologetici* Tertulliani ad cap. 5, pag. 62, ejusdem monumenti posuerit; ab iis viris doctis, ut Bellorii descriptionem laceam, nobilis illius columnæ atque hujusce simul historiæ diversæ partes depictæ sunt.

(59) Κεραινοδόλον. Jamdudum monuit Scaliger in animadversionibus Eusebianis, legionem fulminatricem ab hoc miraculo cognominatam non fuisse, quippe quæ diu ante tempora M. Antonini ita vocata fuerit. Docet id manifeste Dio Cassius in libro LV, ubi legiones omnes enumerat. Vetus quoque inscriptio a Scaligero prolata, id ipsum confirmat. Quamobrem de ipso quidem miraculo pluvie a Christianis militibus impetratæ, et Apollinari et Tertulliano testantibus facile credimus (Eusebius

Ἄλλὰ τοῖς μὲν ἔξωθεν ἱστορικοῖς ἅτε τῆς πίστεως ἀνοικείοις, τέθειται μὲν τὸ παράδοξον (58)· οὐ μὴν καὶ ταῖς τῶν ἡμετέρων εὐχαῖς τοῦτο ὁμολογήθη γεγονέναι. Τοῖς δὲ γε ἡμετέροις ἅτε ἀληθείας φίλοις, ἀπλῶς καὶ ἀκκροῶσαι τρόπῳ τὸ πραχθὲν παραδέδοται. τὴν δὲ εὐχὴν τὸ παράδοξον πεποιηκῆσθαι λεγεῖναι. προσηγορίαν, κεραινοδόλον (59) τῇ Ρωμαίων ἐπι-

hoc capite postquam Apollinarem testem rei citavit, Tertullianum quoque adducit in *Apologetico* ejus eidem miraculo testimonium adhibentem; legionem vero Melitinam ob id fulminatricem esse dictam a M. Antonino imp. nondum mihi persuasit Apollinaris. Dicet forte aliquis, fulminatricem quidem legionem fuisse ante tempora M. Antonini, sed Marcum ob acceptum a Melitina legione beneficium, ei quoque fulminatricis cognomen indidisse. Verum si ita esset, secunda fulminatrix dici debuerat. Dio tamen nullam ejus mentionem facit. quamvis omnes legiones a superioribus principibus conscriptas accurate recenseat. Sed et fulminatricem illam in Cappadocia sedes habuisse dicit, quod Melitinæ legioni apte convenit. In *Notitia imperii Romani*, sub dispositione ducis Armeniæ recenseatur præfectura legionis 12 fulmineæ Melitinæ, id est apud oppidum Melitinam constitutæ. Ex quo colligitur Melitinam nomen legionis non fuisse, sed oppidi, in quo legio 12, fulminea consistebat. Legiones vero a locis in quibus præsidium agebant, denominare moris non fuit, sed a regionibus in quibus erant conscriptæ. Itaque quod de legione Melitina tradit Eusebius, parum mihi probabile videtur. Adde quod Rufinus hoc legionis nomen consulto, ut arbitror, prætermisit; quippe qui nosset, Melitinam nomen esse oppidi minoris Armeniæ, in quo legio 12 fulminea adhuc sua ætate prætenderet. Recte etiam idem Rufinus κεραινοδόλον fulmineam vertit; non fulminatricem, ut Onuphrius et Scaliger aliique appellant. Quos refellit *Notitia imperii* in loco quem superius adduxi. Ceterum ut ingenuè dicam quod sentio, parum mihi probabile videtur, totam legionem militum Romanorum eo tempore Christianam fuisse, quod tamen affirmare videtur Eusebius. Qui et in eo peccat, quod Apollinaris locum non protulit, nec librum ipsum, in quo hæc Apollinaris scripserat, indicavit. Sed et verba quibus totam hanc narrationem concludit, satis indicant ipsum de veritate rei dubitasse. Sic enim ait; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὅπῃ τις εὖ θέλει τολέσθαι. Id est: Sed de his quisque pro arbitrio suo judicet. VALESIIUS. — Verba Eusebii ad hanc historiam pertinere, cum Valesio statuit Pearsonius in *Vindictis Ignat.* p. II, c. 13, p. 461, ubi hoc scribit: « Tum vero narrationem quamdam statim interserit de legione fulminea, quam velut incertam relinquit. » Qui hac de narratione plura velit, adeat auctores a Moshemio in *Hist. eccles.*, sæc. II, p. I, c. 4, § 9, indicatos, quibus addat præter ecclesiasticæ hist. scriptores, Joan. Richardsonum in *Prælect. eccl.* vol. II, et Lardnerum *Testim. Judaic. et ethnic.* vol. II, cap. 15, sed contrarias partes defendentes. Dixerim ego, salvo prudentiorum judicio. Christianos aliquot milites in exercitu Marci, cum liberationem ex magnis angustiis a Deo petivissent, ex eis postea salvos mirabiliter factos fuisse una cum commilitonibus, dum hostes barbari contra perierint; utrum vero id precibus ipsorum concessum fuerit, solum novisse Deum; porro, etiamsi res ita haberet, quod vero similis esse minime negaverim, inde non statim sequi, ut divinum hoc beneficium inter miracula proprie dicta censeri debeat.

Ex lib. De Paschate (60). — *Afferuntur hæc in Præf. Chronici Paschalis sive Alex. ad p. 6. ed. Ducangii.*

Εἰσὶ τοίνυν οἱ (61) οἱ ἄγνοιαν φιλονεικοῦσι περὶ τούτων, συγγνωστὸν πρῶτα παρονθότες· ἄγνοια γὰρ οὐ κατηγορίαν ἀναδέχεται, ἀλλὰ διδοχῆς προσδεῖται· καὶ λέγουσιν ὅτι τῇ 18, τὸ πρόβατον μετὰ τῶν μαθητῶν ἔφαγεν ὁ Κύριος· τῇ δὲ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων αὐτὸς ἔπαθεν· καὶ διηγοῦνται Ματθαῖον οὕτω λέγειν ὡς νενοήκασιν· ὅθεν ἀσυμφώνως (lege ἀσύμφωνος) τε νόμῳ (62) ἡ νόησιν αὐτῶν· καὶ στασιάζειν δοκεῖ κατ' αὐτοὺς τὰ Εὐαγγέλια.

Ex eodem libro ibid.

Ἡ 18, τὸ ἀληθινόν (63) τοῦ Κυρίου Πάσχα, ἡ θυσία ἡ μεγάλη, ὁ ἀντὶ τοῦ ἁμνοῦ Παῖς Θεοῦ, ὁ δεθεὶς, ὁ δόξας τὸν ἰσχυρὸν, καὶ ὁ κριθεὶς κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ ὁ παραδοθεὶς εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν, ἵνα σταυρωτῇ, ὁ ὑψωθείς ἐπὶ κεράτων μονο-

(60) *Ex libro de Paschate.* In *Præfatione*, quæ vocalur, *Chronici Paschalis*, sive *Alexandrini*, duobus istis Apollinarii fragmentis hæc verba præmissa sunt: Καὶ Ἀπολλινάριος δὲ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Ἀσίας, ὁ ἐγγὺς τῶν ἀποστολικῶν χρόνων γεγονώς, ἐν τῇ Περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ τὰ παραπλήσια ἐδίδαξε λέγων οὕτως· Εἰσὶ τοίνυν, etc. *Et Apollinarius sanctissimus Hierapoleos Asiæ episcopus, qui apostolicis temporibus proximus fuit, in libro quem De Paschate conscripsit, consentanea docuit, hisce verbis: « Quidam igitur sunt, »* etc.

Lardnerus interea, post Tillemontium in *Mém. eccles.* tom. II, p. III, p. 91, tribuere hæc duo fragmenta mavult Pierio Alexandrino tertii sæculi scriptori, qui librum *De Paschate* composuit. Vide eum *De fide hist. evang.* p. II, tom. II, c. 28, § 11. Fortasse enim nonnullis illud ipsum displicuerit, quod de tempore Paschæ hic statuitur; sed nihil inesse fragmentis mihi quidem videtur, quod abjudicare ea ab Apollinario nos cogat. Neque auctori *Præfationis* magis deneganda est fides, quam aliis scriptoribus, ex quorum testimonio multi recepti sunt libri veterum, neque ab Eusebio, neque alio quodam præterea memorati; præcipue cum infra ait Eusebius ipse, pervenisse ad se opera nonnulla ex multis Apollinarii libris. Itidem in notis ad Melitonis fragmenta ad pag. 137, verba similia Eusebii de Serapionis episcopi operibus descripsi. Imo fortasse unum ex Apollinarii libris Eusebio nunquam visis a Photio egregio critico, lectum fuit, hoc est, Περὶ Εὐσεβείας illud in cod. 14 recensitum; sed hac de re paulo infra. Audi præterea quæ Maximus *Prologo* suo in *Opera S. Dionysio Areop. ascripta*, apprime huc facientia scripsit: Πάμπολλα παρῆκεν Εὐσεβίος οὐκ ἐλθόντα παρὰ χεῖρας οἰκείας· καὶ γὰρ οὔτε φησὶν ἅπαντα καθάπαξ συναγροχέναι. μᾶλλον γὰρ μὴν ὁμολογεῖ καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα βιβλία καθιστάναι μηδαμῶς εἰς αὐτὸν ἐληλυθότα. Καὶ πολλῶν ἐδυνάμην μνημονεύσαι μὴ κτηθέντων αὐτῷ, καὶ ταῦτα τῆς αὐτοῦ χώρας. ὡς Ὑμεναίου καὶ Ναρκίσσου τῶν Ἱεραπολεωτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐγὼ γοῦν ἐνέτυχόν τιτι τῶν Ὑμεναίου. Καὶ μὴν οὔτε Πανταίου τοὺς πόρους ἀνέγραψεν, οὔτε τοῦ Ρωμαίου Κλήμεντος πλὴν δύο καὶ μόνων ἐπιστολῶν (et prudenter hoc quidem· ἀλλ' οὔτε πλείστων ἐτέρων. Οὐ γὰρ Ὁριγένης, οὐκ οἶδα εἰ πάντων μόλις δὲ τετάρτων ἐμνήσθη, p. 36. ed. Corderii, p. 4. ed. Morelli). Hæc Maximus de Eusebio. Et forsitan recte ait, ex hujus quidem silentio a nullo libro fidem pinitus abrogandam esse, nisi eidem propter aliam rationem causa cadere necesse fuerit. Denique notandum est, conscripsisse Apollinarii hujus æquales cum alios, tum Melitonem Irenæumque, et Clementem Alex. *De Paschate* libros, dum vigeat nimirum illis temporibus controversia paschalis, Imo

A Quidem igitur sunt, qui ex ignorantia de hisce excitant contentiones, rem venia dignam passi, neque enim accusationem admittit ignorantia, sed eget doctrina; aiuntque 14^a agnum cum discipulis manducasse Dominum, magna vero Azymorum die passum esse, atque ita dicere Matthæum, ut illum intelligunt; unde legi contraria est eorum interpretatio, iisque adversari videntur Evangelia.

Decima quarta veri Paschatis Domini sacrificium magnum, pro agno Dei Filius, qui vinctus fortem vinxit, et qui judicatus est, judex est vivorum et mortuorum, et qui traditus est in manus peccatorum ut crucifigeretur, qui super cornua unicornis

B hic ipse *Præfationis Chronici Alex.* auctor ex Clementis opere *De paschate* aliqua excitat, quem quidem tractatum memorat exscribitque etiam Eusebius lib. IV *Hist.*, c. 13. Cum hæc omnia adnotassem, post vidi cl. Gallandium in *Prolegom.* tom. I *Bibliothecæ PP.*, p. cxxi, nonnulla ex argumentis meis pro confirmatione τῆς γνησιότητος horum fragmentorum præoccupavisse, hoc præterea adducto, nunquam illa vidisse Eusebium, quæ Apollinarium contra Severianos Encratitas scripsisse, tradit Theodoretus *Hæret. fab.* lib. I, c. 24.

(61) Εἰσὶ τοίνυν οἱ, etc. Celeberrima est atque difficillima quæstio, utrum Christus et Judæi uno eodemque tempore pascha comederint; cui quidem me pusillum hominem interponere noluerim. Missa igitur hac re tantum monebo, sensisse videri hunc Apollinarem cum Clemente Alex. aliisque multis Patribus. Dominum cœnam suam ultimam, quam hi Patres aliter atque Ecclesia, notante id Photio codd. 115 et 116, autumabant diversam a paschate legali fuisse, vespera diei civilis 13 mensis Nisan celebrasse; et meridie diei 14. loco agni paschalis a Judæis tum temporis jugulati, mactatum ipsum Dominum fuisse, secundum Apostoli illud ad Corinthios priore ejus Epist. cap. V, comm. 7: Καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Itaque ex Joannis Evangelio iidem isti Matthæum, cæterosque evangelistas, interpretandos esse censuerunt similiter atque scriptores alii, qui recentioribus temporibus statuerunt, Dominum nostrum et Judæos non eodem die pascha egisse, de natura tamen festi ultimi Domini a veteribus illis discrepantes. Itidem Hippolytus in eodem *Chronici Alex. Præfatione* laudatus, non nemini respondens in libro suo *Contra omnes hæreses* hæc scribit: Παπλάνηται δὲ μὴ γινώσκων, ὅτι τῷ (for. legend. φ) καιρῷ ἔπασχεν ὁ Χριστός, οὐκ ἔφαγε τὸ κατὰ νόμον πάσχα. Οὗτος γὰρ ἦν τὸ πάσχα τὸ προκεκηρυγμένον, καὶ τελειούμενον, τῇ ὁρισμένῃ ἡμέρᾳ. Similiter Clementes Alex. et ibidem: Ἡέπονθε δὲ τῇ ἐπιούσῃ (scil. die cœnam ultimam sequente, sive mensis Nisan 14) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν αὐτὸν ὢν τὸ πάσχα, καλλιεργηθεὶς (for. legend. καθιερευταίς) ὑπὸ Ἰουδαίων.

(62) Ἀσυμφώνως τε νόμῳ. Legendum videtur ἀσύμφωνος, prout in interpretatione Latina. Cæterum ideo dicit Apollinarius, legi contrariam esse alteram opinionem, quod cum ex instituto legis agnus paschalis 14 die lunæ mactandus esset, convenienter legi censendum foret, τὸ ἀληθινόν πάσχα Jesum Christum eodem illo die passum esse.

(63) Τὸ ἀληθινόν. Ita editi, pro τοῦ ἀληθινοῦ, ex codice ms. biblioth. Bodl. numero 3401, signato, in quo præter alias *Præfationis* quæ vocatur, partes hæc Apollinarii de Paschate fragmenta exstant.

est exaltatus, et qui in sacro latere percussus est, qui ex latere suo duo fudit purgatoria, aquam et sanguinem, verbum et spiritum; et qui Paschatis die sepultus est, lapide monumento imposito.

Α κέρωτος (64), καὶ ὁ τὴν ἁγίαν πλευρὰν ἐκκεντηθεὶς, ὁ ἐκχρέας ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὰ δύο πάλιν καθάρσια, ὕδωρ καὶ αἷμα, λόγον καὶ πνεῦμα (65)· καὶ ὁ ταφείς ἐν ἡμέρᾳ τῇ τοῦ Ηάσχα, ἐπιτεθάντος τῷ μνήματι τοῦ λίθου.

Hæc de operibus S. Apollinarii Eusebius, Serapion Antiochenus, Socrates Hieronymusque.

Ex Eusebio lib. iv, Hist., cap. 27.

Apollinaris vero licet penes multos nulla exstent opera, hæc tamen sola ad nos pervenerunt: *Oratio ad supradictum imperatorem, Adversus Gentiles* libri quinque, *De veritate* duo, duo item *adversus Judæos*, et alii quos postmodum scripsit contra Cataphrygum hæresim, quæ quidem non longe postea maximos tumultus excitavit, tunc temporis vero primum enasci cœperat, Montano cum falsis vaticiniis suis adhuc erroris sui fundamenta jaciente.

(64) Ὁ ὕψωθεὶς ἐπὶ κεράτων μονοκέρωτος. Confer Psal. xxii, comm. 21, et Psal. xcii, comm. 10. Ostendit Pearsonius in *Expos. Symboli*, artic. *Crucifixus*, partem crucis illam a pictoribus fere neglectam, quæ in medio palo recto fixa ex eo prominebat, cuique innitebatur sacrum corpus Christi, a Justino martyre in *Dialogo* describi, rhinocerotisque cum cornu ab eo comparari, similiterque etiam Tertullianum lib. iii *adv. Marcion*, c. 18, et *adv. Judæos* c. 10, Justinum imitatum typicum hunc unicornem spectare.

(65) Λόγον καὶ πνεῦμα. Tertullianus *De baptismo* cap. 16, et *De pudicitia* cap. ult. aquam et sanguinem ex latere Christi emissum de duobus baptismis exponit, illo per aquam facto, hoc per sanguinem, sacro videlicet lavaacro et martyrio. Eodem modo locum interpretati sunt auctor *Tractatus de baptismo hæreticorum* ad calcem Cypriani p. 29, ed. Felli, Hieronymusque in *Epist. ad Oceanum* p. 327, ed. Frobenii. Usitatior autem est expositio, quæ ad duo sacramenta Ecclesiæ baptismum aquæ, et peculum sanctificationis, quæ communicatio sanguinis est Christi, sacram illam effusionem refert. III, ed. Savilii, et Augustinum in *idem* p. 554, tom. IX, ed. Frobenii, quem plus semel in lib. quoque *De civitate Dei* idem sost. in *Joannis Evang.* p. 914, tom. IX, ed. Savilii, docuisse memini. Per aquam autem et sanguinem Apollinarius vult significari, ni fallor, verbi divini prædicationem et Spiritus sanctificationem, dum illud, πάλιν καθάρσις, ad figuratam sub novo fœdere veterum rituum renovationem spectare videtur. Est tamen fortasse dubium, utra res. aqua an sanguis, referri debeat ad *verbum* atque *spiritum*; nam Augustinus lib. iii *Contra Maximinum*, p. 522, tom. VI, nomine *aquæ* in Evangelii loco commemoratæ putat Spiritum sanctum significari, quia is est aqua, quam daturus erat Jesus sitientibus, nomine autem *sanguinis* Filium, quia Verbum caro factum est. Et diu ante Augustinum Irenæus Spiritum sanctum vocabat. « aquam quæ de cœlo est. » Lib. iii, c. 17, § 2, ed. Massueti. Porro pervulgatum id est, Facundum Hermianensem in *Defens. trium capit. lib. i*, cap. 3, qui sæculo scripsit sexto, *spiritum* de Patre, *sanguinem* de Filio seu Verbo, *aquam* vero de Spiritu S. ad comm. 8, cap. v *Epist. primæ S. Joan.* interpretatum fuisse. Sed hæc re missa, constat *aquam* et *sanguinem* in Evangelio commemoratos de verbo et spiritu, sed qualitatibus non personis, ab Apollinario etiam sæculo secundo Ecclesiæ dictos fuisse.

Τοῦ δ' Ἀπολλιναρίου πολλῶν παρὰ πολλοῖς σωζομένων, τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τάδε· Λόγος ὁ πρὸς τὸν προειρημένον βασιλέα (M. Aurelium Antoninum)· καὶ πρὸς Ἑλλήνας συγγράμματα πέντε· καὶ Περὶ ἀληθείας πρῶτον καὶ δεύτερον (66)· καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶτον καὶ δεύτερον (67)· καὶ ἅ μετὰ ταῦτα συνέγραψε κατὰ τῆς Φρυγῶν αἵρέσεως μετ' οὐ πολὺν καινοτομηθείσης (68) χρόνον, τότε γε μὴν ὥσπερ ἐκφύειν ἀρχομένης, ἐτι τοῦ Μοντανοῦ ἅμα ταῖς αὐτοῦ ψευδοπροφήτῃσιν ἀρχὰς τῆς παρεκτροπῆς ποιουμένου.

(66) Καὶ περὶ ἀληθείας πρῶτον καὶ διύτερον. Photius in *Bibliothecæ* cod. 14: Ἀπολλιναρίου ἐπισκόπου τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἱεραπόλεως, Πρὸς Ἑλλήνας, καὶ Περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας. Ἀνεγνώσθη Ἀπολλινάριος Πρὸς Ἑλλήνας, καὶ Περὶ εὐσεβείας, καὶ Περὶ ἀληθείας. Ἔστι δὲ Ἱεραπολίτης ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἱεραπόλεως γεγονώς ἐπίσκοπος. Ἦνθησε δὲ ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίου (sic) Βήρου βασιλέως Ῥωμαίων. Ἀξιόλογος δὲ ὁ ἀνὴρ καὶ φράσει ἀξιολόγῳ καυχούμενος· λέγεται δὲ αὐτοῦ καὶ ἕτερα συγγράμματα ἀξιωμακόμενα εἶναι, οἷς οὐπω ἡμεῖς ἐνετόχομεν. Hæc Photius. Fabricius autem in *Delectu argument.*, *De relig. Christiana* p. 160, incertum esse putat, an idem hoc opus fuerit atque illud *De veritate* ab Eusebio commemoratum, idque sub titulo Περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας legerit Photius, an diversum fuerit οἷος *De veritate*, Περὶ εὐσεβείας, atque idem fortasse atque illud Ὑπὲρ πίστεως, ita vocante Nicephoro librum imp. Antonino oblatum. Verba Nicephori sunt: Ὁ πρὸς Ἀντωνίνον λόγος ὑπὲρ τῆς πίστεως. Quidquid de libello quidem ad Antoninum censebitur, persuadebit fortasse, ut diversum opus existimetur liber *De pietate* ab illo *De veritate*, ipsa censura Photiana, in qua τὸ περὶ repetitur. Diversos libros esse existimarunt Halloixius *Vit. PP. Oriental.* tom. II, p. 799, et Gallandius loco supra memorato ad pag. 157.

(67) Καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶτον καὶ δεύτερον. Absunt hæc a nostris codicibus Maz., Med. et Finkel. Sed neque Rufinus ea in exemplaribus suis legerat, ut ex versione ejus apparet; sed nec Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* ubi omnes Apollinaris libros recenset, hujus libri contra *Judeos* mentionem facit. Nicephorus tamen ejus operis meminit. VALESIIUS. — Hæc verba a librario quodam moleste sedulo addita putarem atque exulare juberem, nisi fieri quoque potuisset, ut errore circa homœoteleuta omitteretur. STROTH. — Codicis regii lectionem firmat ms. quidem *Norfolk.* non autem cod. Savil. sive Bodl. contra quam Strothius propter Valesii silentium rem se habere putarat. Cæterum utroque loco πρῶτος καὶ δεύτερος codex habet *Norfolk.*

(68) Μετ' οὐ πολὺν καινοτομηθείσης. Christophorus vertit: *Quæ non multo post tempore de integro renovata.* Quam interpretationem probare non possum. Langus vero et Musculus fere eundem sedum ambo seculi sunt. Sic enim Danguis: *Et quæ præterea adversum Phrygum hæresim composuit quæ non multo post res novas in Ecclesiam induxit.*